۱۴نجی نومر. ۱۳۲۴سنه. ۲۳ صفر. چهارشنبه. ۱۹۰۶سنه. ۵ اپریل. ۱نجی بیت

یولدز

اعلانلر

اۉچۉن هر یول چاماسندن
برمرتبه باصدرمق اۉچۉن
۸تین ویل بوینچه باصدرمق
اۉچۉن ۳ صوم آلنور.
اداره خانه‌مز شهر قزانده
بۉرنایف مسجدی قارشنده
ایرته برله، ساعت ۸ دن
کۉندز ۲ گه قدر آچقدر.

بها سی:

آلوچیغه یوللانمق شرطی
ایله بریل اۉچۉن ۳صوم،
یارتی یل اۉچۉن ۱ صوم
۵۰ تییندر. برمله‌ب
هرنسخه‌سی ۵تییندر.

ЕЖЕНЕДѢЛЬНАЯ ГАЗЕТА
„ЮЛДУЗЪ:"
Цѣна 3 руб. на годъ.
Адресъ Редакціи: Казань, Екатерининская ул.

هر آتناده بروگاها ایکی مرتبه چغاچق ادبی، فنی، معاشی وسیاسی جریدهٔ ترکیه‌در.

اصول تعلیم (دیداکتیکه)

۲) اعتبار طاقت.

اصول تعلیم حکملرندن ایکنچیسی (اعتبار طاقت)در. یعنی بالالرغه درسنی طاقتلری یته‌ر قدر بیرمك‌در. شاکردلرگه معلوماتنی آڭلارلق مقدارده‌غنه بیرۉرگه تییشلیدر. بوحکم هرکم بلچك برمسئله‌در لکن تعلیم وقتنده کوب خلفه‌لر بوڭا اعتبار قیلمامقده‌درلر. شول سببدن بدیهی برقاعده بولسه‌ده، بو خصوصده‌ده، معلملرنڭ خاطرینه تنبیه قیلمی کیته‌رگه یارامیدر.

درسده سۉیله‌نگان مسئله‌نی هر بالا شول درسنك اوز عباره‌سی ایله اجمالا بیان قیلۉرلق بولۉرغه تییشلیدر. بالا اجمالا بیان قیلا آلماسلق درس، بالانڭ طاقتندن آرتق‌در. کوب خلفه‌لرنڭ درسلرینی بالالر ایکی اۉچ کۉن اۉیره‌نمیچی آڭلی آلمادقلری اعتبار طاقت قاعده‌سینه رعایه قیلنماونڭ علامتیدر.

طاقتنی اعتبار قیلو اۉچۉن درسنڭ کوبلگینی‌ده چیتنلگینی‌ده، بالانڭ یاش وقابلیتینی‌ده هم ترقی فکریسینی‌ده چامالامق لازمدر.

معلم اوزی الوغ کشی بولغانلقدن بعض مسئله آڭا بیك ییڭل کبی کورینه‌در. حال بوکه بالالر اۉچۉن آنڭ بیك آور بولو احتمالی باردر.

بو خصوصده درسنی برآورلقغه قیاس قیلۉرغه ممکندر. معلم اوزی برپۉتلی نرسه‌نی بیك ییڭللك ایله کوته‌ره آلادر. اگرده اصول تعلیم قاعده‌لرینه التفات وتنزل قیلماسلق درجه‌ده قالۉنراق ییلکه‌لی بولسه، طوغز پۉتلی قابلرنی‌ده کوته‌ره آلۉر. امّا بالالر اۉچۉن برپۉتلی نرسه‌ده بیك آور بریۉکدر.

برمسئله‌نڭ بالالرغه آور یاکه ییڭل بولاچغینی چامالامق اۉچۉن معلملر طبع سلیم اربابندن بولمق لازمدر. هردرسنی اوز ملکه‌سی ایله توگل، بلکه بالا فکری وبالا معلوماتی ایله چامالامق تییشلیدر.

۳) رعایهٔ شخص.

(اینوۋید و آلنوست).

(رعایهٔ شخص) یعنی هربالانڭ زیره‌کلك وآڭغرالغینی ودرجهٔ فکریه‌سینی‌ده رعایه واعتبار قیلمق اصول تعلیم قاعده‌لرندندر. معلم فقط بربالانی تعلیم قیلغانده بوقاعده‌نی‌ده اوّلگی اعتبار طاقت قاعده‌سینی‌ده رعایه قیلمق ممکندر. مکتبده برصنفده اوتۉز قرق بالاغه معلم بولغان کشیگه بوقاعده‌لرنڭ هر ایکیسی رعایه بیك مشکلدر. چۉنکه اوتۉز بالانڭ البته اونسی بیك زیره‌ك ایکنچی اونی اورتاچه واۉچنچی اونی آڭغرا بولادر. زیره‌کلرینه بیك ییڭل بولاچق مسئله آڭغرالرینه آور کیله‌چکدر. اگرده درسده فقط آڭغرالری اعتبارغه آلنسه، زیره‌کلری عمرلرینی ضائع اوتکه‌رمك لازم بولاچقدر. ایمدی نی قیلمق کیره‌ك؟ — بونده تدبیر شولدرکه درسلرنی اورتا فهملی بالالرغه چامالاب بیرمك تییشلیدر.

مسلمان دوکتور

میرزا اسکندر قوتلیبایف
آورولرنی قبول ایته‌در. هر کون
ایرته ۸دن ۹غه‌چه کیچ ۵دن
۶غه‌چه. آدریس پلاتن اوراسی
(یکاتیرینسکی) منهاج یماشف یورطنده.

تش دوکتوری

ا. م. بورلیاند. بالشوی پرالومنی‌اورامده
گورزین یورطنده. سرحاولرنی ایرته‌گی
ساعت اوندن کیچکی ساعت آلتی‌غه قدر
قبول ایته، یاڭا تشلر قویادر.

درس معلوماتینڭ سؤاللرنده زیره‌کلرگه آورراق مسئله بیرۉب باشقه‌لرینه اورتاچه مسئله بیرۉرگه تییشلیدر. اورتا فهملیلرینی اوز حاللرینه طابشرۉب، آڭغرالرینه مسئله‌نڭ جوابنی طابوده اوزی‌ده یاردم ایتمك تییشلیدر.

مثلا حساب درسنده اتفاقا: « برعددن ثلثی وسدسی کیمتلسه، اول عددنڭ نصفی‌غنه قالادر » قاعده‌سینی سۉیله‌رگه طوغری کیلسه، بوقاعده‌نی شرح اۉچۉن برنیچه مثال کیترمك لازم بولاچقدر. (۶) عددینی‌ده (۱۲، ۱۸، ۲۴، ۳۰، ۶۰) عددلرینی‌ده مثال ایتۉب کورسه‌تمك ممکندر. ایمدی اۉشبو

درسده معلم زیره‌ك بالالرغه (٣٠ یا ٦٠) ایله تمثیل قیلوب اوزلرینه فکرله‌ب جواب بیرورگه طابشرسه، آ کغرالرینه (٦ یا ١٢) نی تمثیل قیلوب جوابنده اوزیده بولشسه، مذکور قاعده‌نی هر بر بالا اوزینك اقتداری مقدارنچه اکلایاچقدر. درسده عمومی طاقت ده‘ احوال شخصیه‌ده‘ اعتبار قیلنغان بولاچقدر. لکن دقت قیلمق لازمدرکه بوچیتنلك فقط برنچی صنف بالالرنده‌غنه کوبره‌ك واقع بولادر. اصول تعلیم قاعده‌لری بوینچه اوقوتلغانده صوکغی صنف بالالری درسنی آکلاوده هر برسی بر درجه تیگزله‌نه بارادر.

٤) **استعمال فکر (یاخود تملیك معلومات)**

درس وقتنده درسدن صوك بلگان معلوماتی خصوصنده بالانك فکرینی یورتدرمك ده دیدا کتیکه حکملرندندر. بوکا (استعمال فکر) دیلور. معلم هر بر درسینك بالالرنك فکری ایله اشله‌نووینه دقت قیلمق تییشلیدر. بالالرغه حساب مسئله‌لرینی بیروب اوزلرندن حسابلاتمق‘ آنا تلینه باشقه بر تلنی اوقی طورغان بالالرغه شول تلدن تورلی عباره‌لر ترتیب قیلدرمق وحاضر عباره‌لرنی ترکیچه‌گه ترجمه قیلدرمق اوشبو قاعده‌گه مبنیدر. خط یازارغه انشاغه اویره‌تکانده بر خط کوچرگچینی قات قات کوچرتونك هیچ فائده‌سی یوقدر. شول کوچرگچکه اوخشاتوب اوز فکرلری ایله هر شاگرد تورلی خطلر ترتیب قیلمق لازمدر.

خط مشق قیلغانده مشقنامه‌گه قاراب یازوغنه ییتمیدر. بلکه مشقنامه‌غه هیچ قارامیچه‌ده بالانی اوز اجتهادی ایله مشق یازارغه طرشدرمق لازمدر. کتابدن کوچروب درست یازارغه هر بالا بولدرادر. کتابدن قارامیچه کوب بالا درست یازا آلمیدر. بالالرغه یازو املا قیلدروده استعمال فکر قاعده‌سی بوینچه لازمدر. صنفلر یوقاری منگان صاین استعمال فکر کوبره‌ك اجراقیلنمق تییشلیدر. اوز فکری ایله یورتلگان معلومات بالالرنك خاطرینه نغراق اورناشاوتیز اونتلمیدر.

معلومدرکه کوب بالا سبقنی خلفه خاطری اوچون اوقیدر. شول سببدن درسه‌گی معلوماتنی‌ده کوب بالاچیت ودشمان کوره‌در. (استعمال فکر) حکمی بوبلادن‌ده قوتقارادر. چونکه بر معلومات بوینچه شاگرد اوز فکری ایله کوبره‌ك اشله‌سه‘ یعنی اول معلوماتنی اوز فکری ایله اداره واستعمال قیلسه، اول معلومات گویا شاگردنك اوز مالی حکمنده بولوب قالادر. تحصیل علوم اوچون هر مبتدی معلوماتینی گویا اوزینك بر ملکی حکمنده قدرلی ومقدس کورمك لازمدر. شونك اوچوندرکه دیداکتیکه‌ده (تملیك معلومات) اسملی بر اصطلاح‌ده باردر. معلوماتنی مبتدیلرگه تملیك قیلمق اوچون شول معلوماتده فکرلرینی ممکن قدر کوبره‌ك استعمال قیلمق لازمدر.

(تملیك معلومات) واقع بولغانده مبتدیلر معلوماتقه خواجه ومالك بولوب اوزلرنچه اداره قیلا باشلیدر. مبتدیلرده (تملیك واداره‌ٔ معلومات) حاصل بولووینی معلم هر درسده اعتبار قیلا بارمق تییشلیدر. ذاتا تعلیم وتدریس‌دن مقصدده شولدر.

اصول تربیه

(پیدا گوگیکه).

٣) هوا = صولو.

سلامت معیشت قیلوده هوانك بیك کوب دخلی باردر. آشامیچه اچمیچه انسان بر نچه کونلر سلامت طورا آلادر. اما هوا صولامیچه اوچ دقیقه‌ده طورا آلمیدر.

هوا انساننك قانینی آرولیدر. هوا ایله یاکغارتلماغان قان ته‌نگه بیك ضررلیدر. بونی اثبات قیلور اوچون هیچ خارجی دلیلگه احتیاج یوقدر. اشانماغان کشی بر گنه مینوت صولامی طورورغه کیره‌ك. شول وقت هوانك کیره کلگی شاید معلوم بولور اویل‌ده اشانمی طورغان بیگره‌ك کیری کشی بر گنه مینوت طورماسقه کیره‌ك. معارف اهلی سویله گان سوزگه کامل قارشی کیلمك اوچون (٤) دقیقه صولامیچه طوروب باغارغه کیره‌ك. اول وقتنه اشانماوچیلر نك کوبسی هلاك بولوب بته‌رلر. سلامت قالغانلری عموما اشانورلر.

سلامتلك اوچون هر تورلی هوا فائده‌لی تو گلدر. صف هوا غنه فائده لیدر. هوا فائده‌لی بولمق اوچون اقل بیشدن بر اولوشی آچتقی دورت اولوشی آزوت اسملی گازدن قوشلغان بولمق تییشلیدر. هوانك آچتقی اسملی اولوشی عربچه (ام الحموضه) وروسچه (کیسلورود) دییوب آتالور.

آوزی آچلوب هوا کرگاچ بعض نرسه‌لرنك آچووی اوشبو آچتقینك قاتشووندندر. بو آچتقی آدمنك قانی اوچون فائده‌لی بولسه‌ده یوموشاق طعاملر اوچون ضررلیدر. یعنی آنلر آچتوب تیز بوزادر. هواده مذکور ایکی گازدن باشقه یوز اولوشدن بر اولوشی مقدارنده آزراق باشقه گازلرده بولادر. مثلا کومر ایسی (حامض فحم) اسملی گاز همان بولغالیدر. لکن هوانك قاننی یاکغارتا طورغان کیسه‌گی (ام الحموضه) اسملی جزئیدر. آزوتنك فائده‌سی ضرریده یوقدر. امّا کومر ایسی بیك ضررلی آغودر.

اگرده هواده (ام الحموضه) کیموب کومر ایسی کوبه‌یسه، قان صافلانا آلمیدر.

شول ساعت صارو قایناب باش آورتا باشلیدر. اگرده کومر ایسی کوبه‌یوب کیتسه‘ باشقه ایس قانی تییو سببلی انسان اوله‌در. (١٩٠٢) نچی سنه‌ده پاریژ شهرنده فرانسوزلرنك مشهور محررلرندن (امیل زوله) باشینه ایس تییودن اولمش ایدی. اوزغان قشده شهرمزده ایرلی خاتونلی ایکی کشینك کومر ایسندن وفات بولغانلغی یولدزده‌ده یازلمش ایدی.

هندستانده زندانده (١٢٣) آنگلیچاندن زندانننك هواسی بوزلو سببلی برتوننده همه‌سی وفات بولمشلردر. هوانك بیك بوزق بولووی بیك تیز اوتره‌در. امّا آزراق بوزق بولووی بیك تیز اوترمه‌سه‌ده سلامتلکگه ضررسز قالمیدر. اویله ایسه، اول‌ده اوتره‌در. لکن اوزاقلق ایله اوتره‌در.

کومر ایسی ایله هوا بوزلمق اوچون یورتده کومر یاندرو لازم توگلدر. بر بولمه‌ده کوب کشینك یا کوب حیواننك صولاوی‘ تیرله‌وی ایله‌ده هم اوله‌ن یاحیوان ذاتینك چرووی ایله‌ده هوا بوزلادر. بوندن باشقه صو پاری ایله‌ده هوا بوزلور. بر بولمه‌ده بیك کوب یووش کیملر کیبدرلسه‌ده‘ هواسی بوزلادر. چونکه یووش کیملرنك کیبووی صولری پارغه ئه‌یله نوب هواغه طارالودن عبارتدر.

یاش بالا کوبسنچه اوی اچنده طورادر. بنائ عالیه بالالر طورا طورغان بولمه‌نك هواسی صاف بولورغه بیگره‌ك دقت واعتبار قیلمق لازم بولادر.

بر اوینك هواسی صاف بولمق اوچون یورتنك اطرا‌فنده‌غی هوانك صاف بولووی‌ده

لازمدر. صوری بوزق کولگه صازلقغه تیرسلک که، ذبح خانه گه، قبرستانغه فابریک وزاوودلرغه یاقن بیرلرده طشقی هواده صاف بولمیدر.

بالالر طورا اورغان بولمه گه یووش بازدن وآشخانه دن ده بوزق هوا کرمسکه تیشلیدر. ودخی اول بولمه ده یووش کولار کیپترمسکه، توتون وکراسین ایسی چغارماسقه تیشلیدر. طوزان ده هوانی بوزادر. شول سببدن بالا بولمه سنده طوزان چغارا طورغان کیز وپالاسلرنی کوب طوتماسقه وسلکیمسکه تیشلیدر.

بو قارده مذکور، هوانك بوزلووینه سبب بولغان اشلر بولماغانده ده بالانك اوز صولشی وتربیه چیلرنك صولشلری ایله ده، بالا بولمه سینك هواسی بوزلادر. شول سببدن هر کون ایکی مرتبه اول بولمه نك هواسینی یاکغارتمق لازمدر.

قش کونلرنده میچکه یاغو ایله ده هوا بر آز یاکغارادر. لکن بونك ایله کفایه لنمیچه هرکون توُنلك قاپقاچلرینی (وینتیلاتور) لرنی بر نیچه وقت آچق طوتمق تیشلیدر. ممکن بولغانده ایرته برله ده کیچ برله ده قش کونلرنده (٢) مینوت قدر طشقی ایشکنی آچوب طوروب اویگه طشقی هوانی کرتورگه تیشلیدر. بو تقدیرده اوینك هواسی جای کوننده گی اورمان هواسی ایله بر درجه ده بولادر. چونکه قش کوننده طش هواسی بیك صافدر. لکن بو زمان صووق تیبرمس اوچون بالانی ایکنچی بولمه گه چغاروب یاکه بیشك چارشاوینی یابوب بر تدبیر قیلمق یارامیدر.

قش کونی بر ایکی مینوت ایشك آچو ایله اوی صوونمیدر. بلکه بالعکس بر آز یلنادر. چونکه اویده گی پارلی هواغه قاراغانده طشقی قوری هوا میچ جلیسنی اویك کوبرك صافلیدر.

لکن بونی آکلامق اوچون (حکمت طبیعیه وفیزیکا) اصولی برلن خبردار بولمق لازمدر. جای کونلرنده بیل وصووق کرمسلك بولغان قدر ایشك وته رزه نی آچق طوتمق تیشلیدر.

کیز، مندر، یورغان وچوپرك کبی جهازینه بالانك ته ننه ن چققان آغولی هوا یوغادر. یورت هواسینی صافلامق اوچون بو نرسه لرنی هرکون بر مرتبه طشقه چغاروب بیله ندرمك لازمدر.

یورتنك هواسینی صافلامق اوچون اسلی گومبه لر یاندرونك هم اسلی مایلر سیبونك فائده سی یوقدر. بو نرسه لر هوانی هیچ صافلاندرمیلر، بلکه بالعکس اوزلری بوزالر.

یورت هواسی نی قدر صاف بولسه ده طش هواسی قدر بولا آلمیدر. شونك اوچون جای کونلرنده هرکون بر نیچه مرتبه بالانی طشقه آسرامق، یورتمك واوینانمق تیشلیدر.

بالاغه فائده لی بولمقلغی اوچون هواده بر آز یووشلك ده بولورغه تیشلیدر. چونکه بیك قوری هوا بالانك باشینی ئه یلندره واچه سینی کیتره در. شونك اوچون هواسی بیك قوری طاش اویلرده بر جه یکی صاوتقه صو صالوب قویمق لازم بولادر. صووی قوروب بتکان صاین یاکغا صو صالا بارمق لازمدر.

هوانك آرتق یووش (صیروستلی) بولووی بیگره ك ضررلیدر. یووش هوا بالانك اعضاسینه بیك ضرر ایته در. یووش هوالی اویده بعض نرسه لر چرو سببلی هواده بوزلادر ودخی یووش اویده بالاغه صووق ده کوبرك تیبوچه ن بولادر.

صووق تیبو ایسه هر تورلی آورولرغه یول آچادر. باش بالا طورا طورغان بولمه نك یلیلغی (ریومر) گرادسنیکی ایله (١٥) درجه دن کیم و(١٨) دن آرتق بولورغه یارامیدر.

زورراق بالالر طورا طورغان بولمه نك ومکتبلرنك یلیلغینی (١٥) درجه دن آرتدرورغه یارامیدر. بالالرنی ممکن قدر (١٤) درجه لك یلیلقده کولمه کچه ن یورورگه اویره تمك تیشلیدر.

آفرن آفرن بالالرنی تورلی یلیلقده اویره تورگه تیشلیدر. لکن یلیلقلرنك آراسی (٣) گرادسدن آرتق بولماسقه تیشلیدر.

بالانك بیشك وکروواتی اوینك اورتالقنده راق اچکی دیوارغه یاقن بولووی معقولدر. میچ یاننده یاکه طشقی دیوار یاننده بولووی بیك ضررلیدر. چونکه میچ یانی گاها بیك قیزو بولوب دیوار یانی گاها بیك صووق بولوب کیته در. بالانك بیشگینی چارشاو ایله تمام قابلاو هیچ یارامیدر. چونکه بیشك هواسی بالانك اوز صولشی ایله همان بوزلادر. بالانی یوزینه بر نرسه یاوب یوقلاتو بیگره ك ده ضررلیدر. بالا بولمه سینك یاقتیلغینه ده اعتبار قیلمق لازمدر. چونکه قویاش نوری اوله نلر اوچون لازم بولغانی قدر حیوانات وانساننك اوسووی اوچون ده بیك لازمدر. بالا طورا طورغان بولمه نك قویاش توشه طورغان بر ته رزه سی بولمق بیك مهمدر. قویاش بیك قزدرغان وقتلرده پرده ایله قاپلامق کیره ك بولاچقینی بونده یازلماسه ده بلورگه ممکندر. قویاش توشمی طورغان یورتده اوسکان بالا، کولگه ده اوسکان اوله ن کبی ضعیف بولادر. اول ضعیفلکنك اثری ظاهرده کورنمه سه ده بر زمان میدانغه چقمی قالمیدر.

ایسرتکچ

گراف طولستوی اثرندن اخری.

ایندی بزنك حاضرگی زمانمزده هیچ کمنك «اچو یا ایسه اچمه‌و هر کمنك اوز اشی، بز اوز بز اوچون آراقینی آزغنه اچونی زیانسز حسابلیمز، هیچ کمگه درس بیره سیمز کیلمی، بز باشلاماغان، بز بترمه بز» دیگان سوزلرنی ایتووی یارامیدر. شولای اوق ایسرتکچ دن صاقلانو یا ایسه آنی اچو هر کمنك اوز اشی دیب ئه یتو یارامی، چونکه بو عمومی اشدر.

حاضرده کشیلر تله گه نی تله مه گه نی ایکیگه بولونه لر: بر بولومی اوزلری ایسرتکچ استعمال قیلمیچی وباشقه لرنی آنك برله صیلامیچی، بو فائده سز آغونی اچوگه سوز برلن ده، اش برلن ده قارشی طورالر؛ ایکنچیسی سوز برلن ده، اش برلن ده بیگره که بوزیانلی آغونی اوزلری اچوب، خلقنی قزقدرولری برلن ایسرتکچ اچونی یاقلیلر. بو کورمش حاضرده بتون چیت مملکتلرده وبکرمی یللن بیرلی روسیه ده ده باشلاندی.

عیسی علیه السلام «سز بلمه س یورون سزگه گناه یوق، ایدی» دیب ئه یتکان.

ایسرتکچ اچو برلن نی قیلغانمزنی وکمگه خدمت ایتکانمزنی بز بیك یخشی بله مز، اگرده بز ایسرتکچ اچونك گناه ایکانینی بله طوروب آنی اوزمز اچسه ك یاکه باشقه لرنی آنك برلن صیلاساق، اوزمزنی عیبسز اینوگه هیچ بر یول قالمیدر.

«بایراملرده، طویلرده هم باشقه مجلسلرده اچمه یانچه، ایسرتکچ برلن قوناقلرنی صیلامایانچه ممکن توگل، هرکم شولای ایته، آتا بابامز شولای اشلاگان هم شوکار کوره بزگه گنه خلق آراسندن آیرلوب چغارغه ممکن توگل» دیب ئه یتورگه برده یارامیدر، چونکه بو راست توگل: بزنك بابالرمز ضرری بیلگولی بولغان عادتلرینی طاشلیلر ایدی؛ شولای اوق بزده

اوز وقتمزده زیانی بلنگان عادتلرمزنی طاشلارغه تیوش. آراقینك بر بیك زور ضررلی نرسه ایکانلگنده هیچ شبهه یوق. ایسرتکچ اچونك یوزه‌رملك کشی ویران ایتکانینی بله‌طوروب نیچك اوزگگه طویغه‌یا ایسه بایرام‌تبریکینه کیلگان دوستتگنی بو ضررلی نرسه برلن صیلارغه کیره‌ك؟ هر براش هر چاقده بر توررلی بولوب طورمی، هرنرسه ناچاردن یخشیغه أیله‌نه کیلگان، هم‌اوزندن اوزی توگل، بلکه عقللری هم وجدانلری قوشوی بوینچه اشله‌گه‌ن کشیلرنك طرشوی آرقاسنده أیله‌نگه‌ن. بزگه‌ده عقلمز هم وجدانمز ایسرتکچ اچونی هم آنك برلن باشقه‌لارنی صیلاونی طاشلارغه قوشادر. قاباقلر، تراکتیرلر صایون یوروب عقللرینی یوغالتغانچی اچه‌تورغان هم اچوگه صالنوب، شول عادتلرینی طاشلی آلماینچه بارقوللرنده بولغاننی اچوب بترو چیلرنی، قباحت هم آلارنك غیبتینه‌ده توشارگه ممکن کشیلر دیب حسابلیلر. آراقینی اویلرینه آلوب قایتوب هرکون آز آزغنه اچکان هم عادتده اچر تو کیرك بولغان چاقلر ده‌غنه قوناقلارینی ایسرتکچ برلن صیلاغان کشیلرنی یخشی، آبرویلی هم هیچ برضررلی اش اشله‌می تورغان کشیلردن صاناو عادت بولغان.

امّادرستینی أیتکانده بولارنی بیگره‌کده عیبلرگه کیره‌ك ایدی. اچکوچیلرنك اچکوچی بولولرینك سببی اچکوچی توگللرنك اوزلرینه زیان تیدرمه‌ینچه اچوب آلارنی قزقدروب اچکوچی یاصاولاریدر. اچکوچی اگرده آبرویلی کشیلرنك اچکه‌نلرینی، ایسرتکچ برلن کشی صیلاغانلرینی کورمه‌سه، هیچ اچکوچی بولماس ایدی. عمرنك هیچ اچمه‌گه‌ن یاش یکت آراقینك تمینی سرایتینی اوزلگندن بلمی‌در. بلکه آبرویلی قای وقتلر ده‌غنه اچه طورغان هم باشقه‌لرنی صیلی طورغان کشیلرگه حرمتکه بارغانده غنه بله‌در.

ایسرتکچ اچوچی نی قدر آز اچسه‌ده. نیندی وقتده غنه صیلاسه‌ده بیك ضور گناه اشلیدر. اول کشی آزدررغه تیوش بولماغان کشیلرنیده آزدرادر

(بز باشلامادق، بزگنه بتره‌آلمامز) دیورگه تییش توگل. اتفاق واجتهاد ایله طرشساق بتره آلورمز. آراقی‌دن طییلو برله هم بیره‌ملرده طویلرده کشیلرنی ایسرتکچ برلن صیلاو کبی عقلسز عادتنی بترو بیك ضور اش بولور ایدی.

شوگا کوره، اوقوچی، سین یگا معیشتگه حاضرله‌نگان یاش یکت بولسه‌گده، یائیسه معیشتگنی توزگان اولوغ کشی بولساگده، ایر بولساگده، یائیسه خاتون بولساگده، یائسه اشلاگان اشلرگنك حسابینی بیررگه وقت یتکان قارتایوب کیله تورغان کشی بولساگده، ضور درجه‌ده‌گی یاکه براوگه‌ده بیلگولی توگل کشی بولساگده ـ کمگنه بولساگده ایکی آراده قالو سیگا هیچ ممکن توگل: ایکی‌نك برسینی قبول قیلودن هیچ قوتوله آلمیسك: ایسرتکچ اچوگه قارشی طوراسك، یاکه آگار خدمت قیلاسك، یعنی تگریگه یاکه شیطانغه خدمت ایته‌سك.

اگرده‌سین خمر آغووی برلن زهرلنمه‌گان یاش یکت چاغگده اوزگنك توفیقگنی صاقلامیچه آراقینك طعمینی طاتوسه‌ك صوگندن سیگا آندن صاقلانو چیتن بولور. خمر سیگا شادلق بیره دیب اویلاما. سینك کوك یاش چاقده کشینك شادلغی قوانچی چن شادلق، چن قوانچ بولادر؛ خمر سینك گناهسز هم صاف شادلقگنی یالغان هم گناهلی شادلقغه ایله‌ندرر.

سینك یاشگده باشقه نچار اشلردن صاقلانو چیتون بولغانلغی اوچون سیگا آراقیدن بیگره‌ك صاقلانورغه کیره‌ك، چونکه ایسرتکچلر سینك اوزگنی هر بر نچار اشدن صاقلار اوچون سیگا ایك کیره‌ك بولغان عقلگنی کیمته‌لر. ایسرتکچ اچکه‌چ سین آیق چاقده اویلابده قاراماغان اشلرنی اشله‌رسك. آلای بولغاچ سیگا اوزگنی موندی خطرگه توشرو نیگه کیره‌ك؟ اگرده سین ایسرتکچ اچونی عادت ایتکان یاکه یگا عادتله‌نه باشلاغان الوغ کشی بولسه‌ك، وقت اوتمس بورون بوناچار اشنی طاشلی کور؛ یوقسه ایسرتکچ سببلی ویران بولغان کشیلر شیکللی خراب بولغانگنی بلمیده قالورسك. بو خراب بولغان کشیلر بارسیده سینك شیکللی اوك باشلاغانلر. بولای بولغاچ عمرك بوینچه آز آزغنه اچوب اوزك اچکوچی بولی قالساگده، باشقه‌لرنی ایسرتکچ برلن صیلاغانك سببلی سین بلکه اوزگنك یاقینلارگنی اچکوچی یاصارسك: سین آز آز اچوگه قناعت قیلا آلساگده آلارنك بلکه آگا کوچلری یتماس. بیگره‌کده سین شونی آگلا: سین اولوغ هم خواجه کشی، یورط باشی بولغانغه کوره اوزگنك اوی اچگده گیلرنی یخشی یولغه صالورغه تیوش.

شوگار کوره‌سین خمرنك هیچ فائده کیلترمه‌ی بلکه کشیلرگه بر زور زیانغنه کیلتورگه‌نینی بله توروب آتا باباگغه اوخشیم دیب طرشوب خمرنی اچو، صاتوب آلو هم آنك برله باشقه‌لرنی صیلاو سیگا هیچ تیوش توگل، بلکه بوناچار عادت اورنینه باشقه بر ریخشی نرسه اشلاو کیره‌کدر.

بیراملرده، طویلارده آراقی اچونی بترو خلقنی آچولاندرر دیب قورقما. کوب یرلرده ایندی اراقی برلن صیلاو اورنینه طاتلی آشلار برله یاکه ایسرتمی تورغان اچملکلر برله صیلی باشلادیلر. هم موگار هرکم بیك تیز اویره‌نه هم بواشنی هرکم یخشی کوره باشلی. اگرده باشلراق بواشکه عجبلانوچیلر بولسه‌ده، موندی کشیلر بیك احمق کشیلر آراسندغنه بولالر.

اگرده سین بوکون یاکه ایرته‌گه الله‌حضورینه بارورغه تورغان هم اگار عمللرگنك حسابینی بیرورگه حاضرلنگان قارت کشی بولساك اوزك ضررینی بلگان آراقیدن یاش وتجربه‌سز کشیلرنی طییو اورنینه اوزگنك اچکانگنی کورساتب یاکه خمر برله صیلاب اوزگنك یاقینلارگنی آزدرغان بولساك الله‌غه نی‌جواب بیرورسك؟ بیك زور گناه بولور ایچ! ایسرتکچنی اچوده اچماوده اورتالق یوقلغینی بزگنه آگلادق هم بزتله‌سه‌ك تله‌مه‌سه‌ك ایکینك برسینی اختیارقیلورغه تیوش: تگریگه‌می یاکه شیطانغه‌می اطاعت قیلاسك!.

مترجمی: م. ع.

تاریخ مسلمیندن

اهل اسلامنك علوم وصنائعکه خدمتلرندن بر ایکی مثال.

هجرتدن ایکنچی عصرده بصره، کوفه و بغداد شهرلرنك مجالس علمیه‌لر ودار الفنونلر آچلمشدر. وشولوق کوفه، بصره، و بغداد شهرلرنده کوب کتابلر ایله دولمش بیك الوغ کتبخانه‌لر بار ایدی ـ چیگز خان اولادندن «هلاکو» نامنده اولان پادشاه بغدادنی آلغاچ اسلام کتابلری «دجله» نهرینه صالنوب غایتده کوب اولدقدن صو آغودن طوقتالمشدر، یعنی کتابلر یله ایله بوولمشدر. اندلسده «طلیطله»

شهر ینڭ آرخیر ییی اسلام کتابلرندن سیکسان مڭ کتابنی یاندردی. و فرانسیه ـ «غرناطه» یه استیلاء ایتدکی صوڭنده میلیوندن آرتق اسلام کتابلری یاندرلدی و بونڭ کبی حاللر دخی کوب یرلرده واقع اولدی. بناء علیه علماء اسلامنڭ آثاری بیك آز قالدی.

۱۸٤ نچی سنهٔ هجریه‌ده بغداد شهرنده خلیفه هارون الرشید زماننده دار صیدله «آپتیکا» آچلدی.

هجرتدن یکرمی توقز نچی سنه‌ده عثمان رضی الله‌نڭ خلیفه وقتنده ییل ایله حرکت ایدن تگرمن یاصالدی. هجرتدن توقز نچی سنه‌ده علی رضی الله عنه‌نڭ خلیفه وقتنده آوروپا اهالی‌سی ـ عربی صفرلرنی اوزلرینه آلدیلر. هجرتدن ایکی یوز اوتوز سکزنچی سنه‌ده خلیفه متوکل زماننده قامشدن شیکر یاصالدی. امّا ساعتنڭ اوّل چغووی یوز قرق اوچنچی سنه‌ده کوفه شهرنده منصور خلیفه زماننده واقع بولمش‌در. آوروپاغه اوّل ساعتنڭ کروی یوز سیکسان دورتنچی سنه‌ده‌در. شویله‌که فرانسیه پادشاه‌ـ لرندن شارلمان‌غه خلیفه هارون الرشید بر ساعت هدیه ایدوب کوندردی. فرانسزلر بونی کوردکده تعجبکه کیلوب حیران اولدیلر. بعضیلری بوڭا آدمنڭ کوچی یتمس بو بر امر سماویدر. بعضیلری سحر در. بعضیلری بونڭ ایچنده جانلی بر نرسه باردر دیدیلر.

یوسف بن عمر المکی نام کمسه هجرتدن سکسان اوچنچی سنه‌لرده حجازده ماموقدن کاغذ یاصامقنی چغاردی. و بلاد مغربده موسی بن نصیر نام کمسه کاغدنی کیندردن یاصادی.

گرچه کاغدنڭ اوّل چغووی اهل چیندن «قطایدن» بولسه‌ده مسلمانلر بونی اصلاح‌ده غایت طرشب کمالینه ایرشدردیلر هم اطرافقه نشر ایله‌دیلر. وآنلردن آوروپالیلرغه کوچدی. اسلامنڭ ظهورندن مقدم آق نیر یگه بازار ایدیلر. لکن بو بیك قیمتلی هم‌ده آز اولدیغندن بونڭ برلن کیره‌گنچه اش کورمك آغر ایدی. جمال الدین اپاسی

دیار اسلام.

تونیس.

تونیس جزائر قطعه‌سینڭ مشرق طرفنده آق دیگز قریینده (۱٦۰۰۰۰) مربع کیلومیتر زور لغنده الوغ بر مستملکه‌در. هواسی غایت معتدل اوله‌رق جزائر ایله بر روشده‌در. اهالیسی ۲ میلیون مقدارنده اولوب عموما سنی مسلمانلردر. ایکی یوز مڭ مقدارنده یهودی ونصاری‌ده باردر اهل اسلامنڭ کوبسی امام مالك مذهبنده ایسه‌لرده، آرالرنده حنیفلرده کوبدر. تونیس اوّل زمانده (فینیکه) لیلر قولنده ایدی. آندن صوڭ بر نیچه زور صوغشلر بولوب رملر قولنه کیچدی. دولت امویه زماننده موسی بن نصیر تونیسنی فتح ایدوب (۹۳٦) تاریخ هجر سینه‌قدر (فاطمیون، بنی اغلب بنی زیری) وسائره اسملرنده بر نیچه اسلام حکومتلرینڭ قولنده قالمشدر. (۹۳٦) تاریخنده ایسپانیونلر قولینه توشوب (۹۸۱) تاریخنده دخی سلطان سلیم ثانی زماننده ترکلر طرفندن فتح اولنوب (طایی) اسمیله بر وکیل طرفندن اداره ایدلمکده ایدی. سائر ایبده‌شلری کبك تونیس دخی ترکلر قولنده کوب طورا آلمادی. نهایت فرانسوز حکومتی جزائرنی ضبط ایتدکدن صوڭ (۱۸۸۲) سنه سنده تونیسنی هم ترکیه قولندن آلدی. تونیسنڭ یللق کیلری (۳۰) میلیون و راسخودی (۲۸) میلیون فرانق چاماسنده‌در. بوندن اوّل تونیسنڭ (۲۵۰۰) قدر اوز عسکری بار ایدی. حاضرده فرانسیه بونلرنی بتروب اوز عسکرینی قویمشدر. تونیسده فرانسه‌نڭ ۳ پولك جه‌یه‌ولی، ۲ پولك آتلی، ۲ باطاریه طوپچی عسکری باردر. هم دیگزده فرانسوز کویمه‌لری تونیسنی محافظه ایتمکده‌در. تونیس فرانسیه مستملکه‌لرندن بولسه‌ده، داخلی اداره‌سی ظاهراً هنوز ترکلردن قالغان بیکنڭ اداره سنده‌در. حاضرگی بیك (سید محمد) اسملیدرکه (۵۰) یاش چاماسنده‌غی بر کشی‌در (۱۹۰۲) نچی یلدن بیرلی بیکلك قیلمقده‌در.

حاضرده فرانسوزلر ایمدی بیك افندی‌گه سراینده جاریه‌لری ایله استراحتدن باشقه مشقت قالدره‌ادیلر. هر خصوصده تونیسنی اوزلری تله‌گانچه و اوز ترتیبلری ایله اداره قیلمقده‌درلر. تونیس خلقی غایت طازا، ایری سویه‌کلی، و بیك زیره‌کدرلر. تونیس مستملکه‌سی (۲۴) ناحیه و اویزدگه بولنوب هر ناحیه (قائد) اسملی بر رمأمور طرفندن اداره اولنمقده‌در. دیگز بویینده‌غی مشهور شهرلری (تونیس، بنزرت، غولته، نابل، سوسه، مناستر، مهدیه، صفاقس) در. اچ طرفده‌غی مشهور شهرلری (قیروان، زغوان، کاف، تیرسوق، حفصه) وسائر بر نیچه قالادن عبارتدر. تونیس مملکتنده مرکز اداره اولان باش قالا دیگز قریینده (تونیس) اسملی شهردر. بو شهرنڭ (۱۷۰) مڭ اهالیسی اولوب (۴۰) مڭی یهودی (۵) مڭی یاوروپالی قالغانی مسلماندر. تونس شهری دیگز قریینده اولدیغندن منظره‌سی یعنی چیتدن کورنشی بیك ماتور بولسه‌ده، شهرنڭ اچی بوتونله‌ی بونڭ خلافچه‌در: اوراملری طار وهم انتظامسز اولوب یوللری بیك ناچاردر. اویلری ایشك آلدنده صالنغانلقدن اورامغه تره‌زه‌لری یوقدر. شهرنڭ قارشی‌سنده ۱۸ کیلومتر کیگلگنده بر طوزلی کول باردر. تونیس شهرنده فس، قطیفه وهم یفه‌کدن توزلی قماشلر وقامش نمازلقلر یاصالمقده‌در. تونیس شهری بیك ایسکی زماندن بیرلی حتی میلاد عیسی‌دن اوچ عصر اول موجود اولوب همان تونیس اسمی ایله آتالمشدر. تونیس شهرنده غایت زور وبیك زینتلی بر نیچه مسجدلر و بر نیچه مدرسه‌لر باردر. وشهرنڭ غرب طرفنده (باردو) تسمیه ایتلگان یرده والی‌گه مخصوص بیك زور وبیك زینتلی سرایلری باردر. وهم برسی جزائر برسی غولته‌غه بریده ساحل بوینچه جنوب طرفلرینه کیته طورغان اوچ تیمر یولی باردر. تونیس شهری قارشی‌سنده بر نیچه آطاولر اولوب ایڭ زورلری (جربه، کرکنه، رمله) اسملرنده‌در. درسلر مسجدلرده اوقتلوب نحو، فقه، منطق) دن عبارتدر. سائر فنلر اوقلمادیغندن معارف بیك آرتده‌در. تونیسده اصول جدید اوزرینه یاصالغان بر مکتب عالی و بر نیچه فرانسوز وایتالیان مکتبلری باردر. تونیس حکومتی‌نڭ زور بر مطبعه‌سی اولوب آنده „الرائد التونیسی“ اسمنده بر گازیته وبعض عربی کتابلر باصلمقده‌در. بر نیچه کتبخانه‌لری دخی اولوب کتب عربیه ایله طولیدر. تونیسده صنایع وهنر بیك آرتده اولوب هیچ بر فابریك وزاوود یوقدر. یالغز نفس تونیس شهرنده قالون وچداملی برنس، قیروانده آیاق کیملری وایه‌ر کبك کون نرسه‌لری یاصالمقده‌در. تونیسده هم قیرواننده یوندن یاخشی پالاسلرده اشلنه‌در.

تونس شهرنده یوز یکرمی بش مڭ اهالی

باردر. تاریخلرده مشهور (قارتاجه) شهرینك خرابه‌لری تونیسکه یقیندر.

تونیسنك طوفراغی زراعتکه غایت یراقلی اولوب بغدای، آرپه، کوکوروز، ماموق افیون یتشکه‌ن‌در. یمشلردن آپلسین، لیمون، آنار، اینجیر، یوزم، وسائره‌در. تونیسنك قارپوزی مشهوردر، بعض یرلرنده شکر قامشی دخی اوسه‌در. حیوانات اهلیه‌سی: آت، صیر وسائره اولوب آتلری کچکنه، لکن بیك قوتلی‌در، ۳۰۲۵ بللر اشکه بارارلر. قوی‌لری زور قویرقلی اولوب ایتلری لذتسزدر. دیکزلرنده مرجان ودیکز (کوبگی) کوبدر اومارتا هم یفه‌ك قورطی دخی کوب اولوب یفه‌ك وبالاوز وهم گل مای برنچی محصوللرندندر. طاولرنده کومش، باقر، قورغاشون معدنلری بولسه‌ده اشله‌نووی آزدر. مرمر طاشلری هم بیللورلری (خروستاللری) کوبدر.

دین اسلام

زمانلر هم عصرلر اوتکان صاین برگه جیلوب یه‌شه‌مه‌گه باشلاغان آدملر بارچه حاجتلرندن اول اوزلرینك مادی هم معنوی سعادتلرینه ایرشو هم آرالرنده حاصل بولاچق برله‌شونی قوتلو واوچون توبلی واساسلی بر دینگه محتاج ایدیلر. بو محتاجلقنی اوته‌یه‌چك یالغز بارچه عالمنی بار قیلغوچی الله تعالی ایله آنك حکملرینی بنده‌لرگه ایرشدروچی حرمتلی پیغمبرلر ایدی. شول سببدن الله‌تعالی، جهالت ونادانلق اچنده بولغان آدملرنی حق یولغه کوندرو وآنلرنی دنیاوی هم آخروی سعادتلرینه ایرشدرو اوچون بیك کوب پیغمبرلر کوندرمشدر. هر قومنی، هر ملتنی وهر بر جمعیتنی آیرم آیرم امتحان ایتمشدر. بعضلرینه دنیاوی هم آخروی اجر ومکافاتلر وبعضلرینه توزلی توزلی جزا وعذابلر وعد ایتمشدر. اوشبو روشچه آدملر دین ودیانت جهتندن نیچه توزلی اوزگه‌لکلر اوتکاردکدن صوك حضرت محمد علیه السلام واسطه‌سی ایله اسلامیت قویاشی طوماغه نوبت ایرشمشدر. بو قویاش بارچه عالمنی اوزینك صاف نوری ایله یاقدرتمش وقیامتکه‌نینه‌قدر یاقدرتاچقدر. اسلامیت قویاشی بوندن اون اوچ عصر اول عالمنك ایك قاراکفی پوچماقلرینه اوزینك صاف نورینی ساچوب. جهالت وتعصب قاراکفیلقلرینی بتروب اساسلی هم دائمی برحیات تأسیس ایتمشدر. ایشته اسلامیت شوندی برعالی حقیقتدرکه خبردار بولدقدن صوکره بونك بیوکلکینی هیچ کم انکار اینه آلماس هم انکار ایتمك ممکن ده توگلدر. زیرا تاریخ، بو طوغریده بزگه ایك الوغ برعدل شاهددر. حکمیات، اخلاقیات وادبیاتی عادت طشنده بولغان بودین محترم، اوزینك صاف وبیوکلگی ایله، اچنده یه‌شه‌دکمز یگرمنچی عصر علماسینی بیله حیرانلقده قالدردغی کوز آلدمزده‌در.

ایمدی اش بویله ایکان قرآن کریمنك حقلقینی وحضرت محمد علیه السلامنك پیغمبرلکینی انکار ایتوب اسلامیت حقنده اصل واساسی بولمغان افترالر ایله عوامنی اغوا ایتوچیلرنك حالینه نه دیمه‌لی؟.. هرکمنك معلومیدرکه دنیاده ایك زور یوزقلق ایکنچی برقومنك دینینه تعرض ایتمکدر. چونکه دیانتلی قوملرنك هر بری اوزلرینك دینلرینی هر برنرسه‌دن مقدس وحرمتلی بلمکده‌درلر.

اسلامیت شوندی بر اخلاقی، فنی وادبی برقانوندرکه اوزینه بوی صونغانلردن هر برینی ایکنچی کشینی رنجتمکدن، — دینینه تعرض شویله طورسون — ایك عادی کیمسه‌لك کوزی ایله قارامقدن نهی ایتمش وطیمشدر. اسلامیتنك بیوکلکی شوندن آکلاشلسون‌که، نیچه ملك آدملرنی بولنده قربان ایتکان هرکمنك شخصی حقلرینی اوزینه طابشروب عدالت وحقوق عمومیه‌ده تیگز ومساوی بولووینی اعلان ایتمشدر. هرکمنی هر توزلی طارلقلردن قوتقارمشدر. اسلامیت حاکملرگه اطاعت، معیشت اشلرنده شفقت، مرحمت، مروت، تواضع وتعاون کبی هر بری آدمنی دنیا وآخرة سعادتلرینه ایرشدره طورغان اخلاق حسنه ایله متصف بولورغه تکلیف ایتمش ومتصف بولمغانلرنی حقیقی مسلمان توگل دیوب اعلان قیلمشدر. اسلامیت، بوکون ضررلری ایله بوتون یاوروپا علماسینی حیرتده قالدرغان ایسرتکچلرنی، خنزیر ایتنك‌گی ضررلی میکروبلرنی وباشقه بونك کبی طب وتفکر عالمنده الرغ کونفره وکونفرانسلر تأسیس ایتمه‌گه محتاج ایتمش نهایتسز ضررلرنی شول زمانده کشفی ایتوب، آنلرنی استعمالدن آدملرنی منع ایتمش وطیمشدر. الحاصل اسلامیت آدملرنك عقللرینی حیرتده قیلغان کبی عالی حکملری ایله عالمنك هر بر نقطه‌سنده اوزینه اطاعتلی، تیره‌ن حسلر ایله متحسس قلبلر کورمش وآنلرنی اوزینك دائره‌سینه کرتمشدر. هندستانده هند مجوس وبرهمنیلرینك علماء اسلام حضورینه گروه گروه کیلوب جان وکوکلدن اسلامیتنی قبول ایله هدایت طابقلری، شبهه‌یوق‌که، هیچ بر ملتنك شرعی قانونلرنده کورلمگان عدالتلی اسلام حکملرینك بیوکلکینه حیرتلرندن وکورشیلری مسلمانلرنك گوزل مناسبت وحسن معاشرتلرندن کیلمشدر. یوقسه آنلرغه اسلامیتنی قبول اوچون هیچ کم طرفندن جبر ایتلمه‌مش، تشویق اوچون هیچ کم برتین آقچه صرف ایتمه‌مشدر. اسلامیتده باشقه دین مبشرلری کبی، کشینك عزیز دینینه طعن وتشنیع ایله اوز دینینه کرورگه اونده‌رگه هیچ کمگه رخصت یوقدر. باری شریعت محمدیه‌ده بولماغانلرنی عدالت واخلاص ایله وعظ ونصیحت ایتوب کوکللرنده اورناشمش جهالت وبوزوقلقنی بترمکه هر بر مسلمان مکلفدر. هم دنیاده بوندن مقدس وظیفه‌ده یوقدر.

«جیمنون»

بلغار قبرستانلری.

قزان ولایتنده‌گی مسلمانلرنك کوب آولده ایکی‌شر زیارتلری باردر. برسی بیك ایسکی، طاشلانوب یاتا، قای زماندن قالغانی معلوم توگل، یازولی تاش‌فلان یوق. ایکنچی‌لرینه حاضرده میت کومه‌لر، بولارده بیك یاکانوگل. بعض‌لرنده بلغار زمانندانوق قالغان یازولی تاشلرده بار، ایسکی زیارتلر آولغه یاقینلق باکه یراقلق سببلی طاشلانماغانلردر. چونکه آلارنك بعض‌سی آولغه بیك یاقن بعض‌لری آولدن یراغراق. بولار بزنك گمانمز بوینچه بلغارلرنك مجوسی زمانلرندن قالغان زیارتلری بولسه کیره‌ك. چونکه آنلرده هیچ اسلام اثری یوقدر، بلکه بعض‌لرنده مجوس اثرلری طابلادر. مثلا: ایسکی زیارتلر قازلسه، کوبسنچه تیمر نوعسندن یاسالغان بلغار نرسه‌لری چقادر:

(قلچ، پچاق، شوشلی) کبی قوراللر هم بلزك، یوزك، آلقا کبی خاتون- قز نرسه‌لری آر، چوواش، چیرمش، موقشی کبی مجوس طائفه‌لری حاضرده قبرلرینه میت بلان برگه توزلی نرسه‌لر آقچه‌لر صالالرایمش دین‌اسلامنی

قبول ایتودن اوّل بزنڭ بابالرمز - بلغارلرده، مجوس عادتنچه میت نڭ حاجتینه دیب قبرگه واق تویه‌ك نرسه‌لر صالغان بولسه‌لر کیره‌ك. (میت ایرکشی بولسه - توْرلو قوْراللر، خاتون قز بولسه - بیزه‌نو نرسه‌لری صالغانلردر). بو زیارتلرده آقچه برده طابلمی، چوْنکه اوّل بلغارلرنڭ آقچه‌لری بولماغان، دین اسلامنی قبول ایتکاچ بغداد عربلرندن کوروْب‌کنه آقچه یاسی باشلاغانلر. قزان ولایتنده‌گی مسلمانلرنڭ آر، چوواش، چیرمش طائفه‌لری ایله بردی مجوس زمانلرندن قالغان عادتلری (ارم وجوْلالری) حاضرده بار، بو زیارتلرنڭ طاشلانوْوینه بلغارلرنڭ دین اسلامغه کرولری سبب بولغاندر، اوزلری مسلمان بولغاچ زیارتلرینی‌ده آلشدرغان بولسه‌لر کیره‌ك. احتمال بلغار ولایتلرینه کیلوْب یوْرگان عربلر «مسلمانلرنی مجوس زیارتینه کومو درست توگل» دیب فتوی بیرگانلردر. ایسکی زیارتلری بولماغان آوللر بیك‌سیره‌کدر، آلار صوکندن یعنی دین اسلامغه کرگاندن صوڭغنه کوچوْب اوطوْرغان آوللردر. آنلر اوزلرینڭ قایدن کیلگانلرینی‌ده بله‌لر. ایسکی زیارتلرده طابلغان نرسه‌لر بلغارلرنی ایکانی قاراغاچده بلنه‌در. چوْنکه شوندایوق نرسه‌لر بلغار شهرلری نڭ اورنلرنده‌ده طابلادر. بو زیارتلر البته تاتارلرنقی بولماسقه کیره‌ك، چوْنکه ۱۳ نچی عصرده یاوْروپاغه هجوم ایتکان تاتارلر اوزبك خان زماننده‌غنه دین اسلامنی قبول ایتوب، آندن صوڭده اوْزاق زمانلر صحرالرده کوچوب یوْرگانلر، میتلرون قایده طوغری کیلسه، شونده کوموب قالدرغانلر. اوزلری صوڭ زمانلرده‌غنه بر اورنغه‌جییلشوْب اوطوْرغانلر، شول سببلی نوغای، باشقرت، قرغز، میشر طائفه‌لری‌نڭ بوندای ایسکی زیارتلری یوقدر. بو زیارتلرنڭ قزان ولایتنده‌گی مسلمانلرده‌غنه بولووی هم آلارده بلغارنرسه‌لری تابلوی - بو زیارتلرنڭ خواجه‌لری اصلده بلغار ایکانلکلرینه بیك آشاچلی دلیلدر. بعض آوللرده بلغار زماننده قالغان اسلام زیارتلری‌ده بار. بولارده خط کوفی یاکه‌ثلث بلان یازلغان تاشلرده‌بار، بو زیارتلرنی بعض آوللرده «طاش بیلگلی» دیب یوْرته‌لر، مثلا اسپاس اویازی‌نڭ «جانباقتی، رجب» قریه‌لرنده، تتوش اویازی‌نڭ «صانلیغان، کلانچی آولی» قریه‌لرنده، آلابوغه اویازی‌نڭ «تیرسه» قریه‌سنده هم غیرلرده، «تاش بیلگی» دیگان سوز ایسکی زیارتلرنڭ بلغار زماننده اسمیدر. حاضرده بزنڭ تلمزده «زیارت، قبر» دیگان عربی اسملر برابرنده اصل ترکی سوزی قالماغان، عربی اسملر البته بابالرمز دین اسلامغه کرگاندن صوڭغنه قبول ایتکانلردر، آلار برابرنده اوّلده خلق‌نڭ اوز تلنده اسم بولغاندر، بلغار زماننده قالغان زیارت تاشلرنده «بیلگوی بیلوگی» دیگان سوزلرده بار.

«تاش بیلگی» بیلوك دیگان سوزلر بلغار ترکلرندن قالغانلغی معلوم کامه‌لردر.

عین الدین احمرف.

خارجی خبرلر.

❧ ترکیه عقبه‌دن عسکرینی آلمش ایسه‌ده، اول شهرنڭ اوزنکی بولووینی دعوا قیلوده ثابتدر. آنگلیه گازیتلری صوغش کویمه‌لری ایله ترکیه‌نی قورقتو فکرینی قوّتلیلر. لکن آنگلیه حکومتی اشنی زورغه‌ییبه‌ره‌سی کیلمیدر.

❧ گیرمانیه طرابلس غرب ولایتنه مسلمانلرنی گیرمانیه‌گه محبت قیلدرمق نیتی ایله (اوپنهایم) اسملی کشینی ییبه‌ره‌چکدر. بو کشی عربچه وترکیچه بله طورغان مستشرق بر نیمس ایمش. بغداد تیمر یولی اورنلرینی‌ده (۱۸۹۳) نچی سنه‌ده اوشبو کشی تفتیش قیلوْب یوْرمشدر.

❧ ایرانده (پیرسیه‌ده) میرزا محمودخان معارف وزیری بولغاندن بیرلی علم اشنده بیك کوب تأسیسلر آرتمشدر. بر ایکی دارالعلوم آچلوب معلملککه یاوْروپادن بر نیچه عالملر کیترتلمش. ایراننڭ الوغ شهرلرینڭ هر برسنده عمومی کتبخانه‌لر آچلمشدر. هر مدرسه‌ده امتحانلر اجرا قیلولازم قیلنمشدر. عسکری مکتبلرنده فرانسوزچه وانگلیزچه بیك مکمل روشده اوقوتلا باشلانمشدر. (اللواء)

❧ فرانسیه‌ده (کورریر) دیگان یرده ییر کومری قازلا طوْرغان چوْقرلر اچنده هواغه اوت قابنوب هوا بوْزلو سببلی (۱٤۰۰) قدر اشچی هلاك بولمشلر ایدی. یکرمی کوْن اوتکاندن صوڭ بوکشیلردن (۱۳) اشچینڭ سلامت قالغانلقلری صوگره‌دن معلوم بولدی. بو بیچاره‌لر چوْقرده بیك ضعیفله‌نمشلر، ایتکلرینی مندرلرینی آشاب بترگاندن صوڭ آغاچده کیمرمشلر. بر آتنادن صوڭ بر قاچق صوْلی طابوْب شونی آشاب ترکلك قیلمشلر. ایمدی بوکشیلرنی پاریژ خلقی کورمك اوْچوْن دعوت ایته‌لر. پاریژده بونلرنی بیك اکرام ایله استقبال قیلاچقلر. فائده‌لرینه یکرمی مڭ صوم قدر آقچه‌ده جییلمش. ینه طاغی جییلاچقدر.

❧ هندستانده آنگلیه‌نڭ بیرلی خلقدن جییلغان عسکری گینیرال (کیچنیر) گه بیك دشمان بولغانلر ایمش. بوخصوصده بومبایدن کیلگان خبرده بیك قورقوب یازالر.

کیچنیر مصرده وقتده سوداننڭ خرطوم شهری تیره‌سنده مسلمانلر آراسنده قدرلی صانالغان برمیتنڭ تربه‌سینی واندروب گه‌وده‌سینی طوراتوب نیل صووینه طاشلاتمش ایدی. بومیت مهدیلك دعواسی قیلغان مرحوم شیخ (محمد احمد) افندی ایدی. مهدیلك دعواسنده خطا قیلمش ایسه‌ده، عالم وفاضل محترم بر شیخ ایدی. اول وقتده کیچنیرگه بوْتوْن اسلام عالمی رنجیده اولمش ایدی.

هندعسکری آراسنده سپاهی اسمنده چالمالی مسلمانلرده کوبدر. بلکه بوفتنه مسلمانلر کیچنیرنڭ کم ایکانینی بلودن چقمشدر. کیچنیر- نڭ مذکور عملی بوْتوْن دنیا گازیتلرنده انسانیتکه خلاف دیو تعییب قیلنمش ایدی.

الله جزاسینی بیرسه نی عجب.

❧ مصرده ترکیه‌نڭ مشاوری (کومیسیری) غازی مختار پاشا حج تیمر یولینه یوْز مڭ صوم مقدارنده آقچه بیروْب همت قیلمشدر.

❧ مصر شاکردلرینڭ درسدن طوقتاب پروگراملر اصلاح قیلونی صوْراولرینڭ باش سببی (توفیقیه) مدرسه‌سنده انگلیز لسانینی اوقوتوچی بر کافر معلم اسلام دینینه تل تیروی ایمش. ایکی یوْز قدر شاکرد بو معلمنڭ چغارلووینی اوتنمشلر. مکتب نظارتی بو معلمنی چغارمامش. مصر جریده‌لرینڭ یازووینه قاراغانده فتنه شوندن باشلانمش. حاضرگه قدر شاکرد آراسنده هنوز کامل طنچلق یوقدر.

❧ گیرمانیه‌ده بیرلین شهرنده پارلامینت مجلسنده سوز سویله‌گان زمانده الوغ وزیرلردن (بولوف) هوشی کیتوْب یغلمشدر. طبیبلرنڭ گمانینه قاراغانده بو آفتنڭ سببی باشی کوب اشله‌و سببلی میی ضعیفله‌نووی ایمش. بر ساعتدن صوڭ بولوف هوشینه کیلمشدر.

❧ قتایده گوْنان وشاندون ولایتلرنده (۱۲)

مڭ کشی قوراللانوب کاتولیك میسیونیرلرینی قوواباشلامشلر. پادشاهلرینه‌ده خلاف ایمشلر. علم‌وبایراقلرینه‌ده: (پادشاهلقغه مانجور نسلی کیره‌کمی!) دیێوب یازلمشدر. معلومدرکه قتاینڭ حاضرگی پادشاهلری اصل‌قتای نسلندن توگل، بلکه مانجور خلقی نسلندندر.

معلومدرکه ۳ یل مقدم صربیه آفیسرلری اوّلگی پادشاهلری الیکساندر اوبرینوویچ ایله خاتونی دراگانی اولترمش ایدیلر. آنڭ اورنینه‌یوز یل‌مقدم‌ترکیه‌گه قارشی‌فتنه‌چغارغان قارا گییورگی‌نڭ نسلندن پیترنی قویغانلر ایدی. شول‌زماندن بیرلی آنگلیه ایله صربیه آراسنده مناسبت طوقتامش ایدی. چونکه آنگلیه، پادشاه‌اولترمش بر حکومت ایله‌مناسبت قیلاسی کیلمیدر ایدی. صربیه بوحال اوچون محزوندر. نیچك بولسه‌ده آنگلیه‌ایله‌دوستلقنی یاگارتاسی کیله‌در. آنگلیه بونڭ اوچون الیکساندرنی اوترورگه قاتشقان آفیسرلرنڭ بارسینی‌ده درجه‌لرندن توشرونی وهیچ وقتده آنلرنی عسکری خدمتکه آلماونی شرط‌قیلادر.

داخلی خبرلر.

اوشبو آپریلنڭ (۲۰) نچی کوننده پیتربورغده حریت اهالی فرقه‌سینڭ عمومی بر مجلسی بولاچقدر. اهل‌اسلام‌اوچون دوماده اوشبو پارتیه ایله بر کیکاشده بولوب اش قیلونڭ معقوللگی حاضرده روسیه‌نڭ هر طرفنده‌غی مسلمانلر طرفندن معقول کورلمشدر. شول سببدن بو مجلسده اهل اسلامدن‌ده برنیچه کشینڭ حاضر بولووی بیك‌تیێشلیدر. چونکه بو مجلسده اهل اسلامنڭ دینی وملی احتیاجلری کورسه‌تلوب تنبیه قیلنسه حریت‌فرقه‌سی‌دوماده‌ده بو احتیاجلرنڭ ادا قیلنووی خصوصنده اجتهاد قیلور ایدی؛ پروگراملرینه‌ده‌ومملکت‌اوچون‌حاضرله‌دکلری نظاملرغه‌ده اهل اسلامغه تعلقلی اشلرنی آچق ایتوب درج قیلور ایدیلر. مسلمانلردن دوما چلینلگینه صایلانغان کشیلر پیتربورغه ۲۰ نچی آپریلگه قدر باروب یێتوب بو مجلسگه کرورگه طرشمق تیێشلیدر. هر طرفده بو فرقه‌گه مسلمانلرنڭ خیر خواهلغی کورندکندن بومجلس چلینلرمزنی‌ممنونیت‌ایله‌قبول‌ایته‌چکدر.

(یکرمنچی‌عصر) اسملی روس گازیتینڭ یازووینه قاراغانده روسیه حکومتی اوچون حاضرده (۱۲۰۰) میلیون صوم آقچه‌نی قایدن بولسه‌ده‌بورچقه آلمق‌لازمدر. بیك تیز کیره‌ك بولغانی (۵۰۰) میلیون صومدر. بو خصوصده فرانسیه بانکیلری ایله کیکاش همان‌یوریله‌در. بعض کمانلرغه قاراغانده فرانسوزلرنڭ آقچه‌نی بیرولرنده امید یوق توگل ایمش.

صوڭغی خبرلرگه قاراغانده آنگلیه، فرانسیه، آوستریه‌وگوللاندیه یاردمی‌بوینچه روسیه‌گه (۷۵۰) میلیون صوم مقدارنده بورچ بیرو وعده قیلنمش. لکن بورچنڭ (۷۰۰) میلیون صوم قدرسینه روسیه بانکیلرینڭ کفیل بولولری شرط قیلنادر. روسیه بانکیلری (۲۰۰) میلیون‌صومدن‌آرتقغه کفیل بولاآلمیلر ایمش. آنگلیه‌گه روسیه‌دن تورلی کشیلر بورچقه یاردم ایتووی خصوصده پروتیست تیلیگرامی بیره‌لر ایمش. حکومتنڭ‌آقچه‌طابووی دومانڭ مقصودچه بولووینه ضرر کیترو احتمالی بار ایمش. بویله اولماسه کیره‌ك. آقچه ضرر ایتمس بلکه فائده‌ایته‌ر. خیر.

دوما چلینلری.

۲۸ نچی مارتقه قدر بوتون روسیه‌ده دولت دوماسینه چلینلککه (۱۳۹) کشی صایلانمشدر. بونلرنڭ آراسنده بیك ایسکی فکرلیلری فقط (۳) کشیدر. ۱۷ نچی اوکتابر پارتیه‌سینه یاقنلری (۲۹) کشی، حریت اهالی فرقه‌سندن (٦۲) کشی وصول یاق فرقه‌ری طرفدن (٦) کشی صایلانمشدر.

قزان خبرلری.

۳ نچی مارتده قزان اویزدی ابتدائی مکتبلرینڭ ناظری (اینسپیکتری) شهرمزنڭ مدرسلرینه مدرسه‌لرنده بولغان چووالولردن استفسار قیلوب بر کاغذ یوللامش، کاغذنده شاگردلر، نی اوچون درسدن طوقتادقلرینی ونیندی اشلرنڭ بولووینی اوتندکلرینی وبو خصوصده مدرسلر طرفندن نیندی تدبیرلر قیلندیغنی استفسار قیلمش. مدرسلرنڭ بعضلری جواب بیرمشلر، بعضلری جواب بیرونی معقول طابمامشلر.

۱ نچی آپریلده ابتدائی مکتبلر ناظری (فیلیکسوف) برنیچه‌مدرسه‌گه کروب مدرسه‌ده شاگردلر آراسنده نی واقعه‌لر بولغانلغینی صوراشمش. بو اش شاگردلر آراسنده سیاسی فکرلر بولووندن‌شبهه‌لنو سببندن بولسه کیره‌ك.

۲ نچی آپریلده شهرمزنڭ عالمدن خبردار علماسی خصوصی بر مجلس یاصاب شول مجلسده شاگردلرنڭ مدرسه اصلاحی خصوصنده‌غی عریضه‌لری حقنده مذاکره ایتمشلر. بو خصوصده مذاکره قیلشمق اوچون اوشبو کونلرده پیدا گوگیچسکی بر مجلس یاصاب مشاوره قیلونی معقول کورمشلر. بو مجلسکه محله‌اهلی طرفندن‌ده، شاگردومعلملر طرفندن‌ده وکیللر دعوت قیلناچقدر. علمانڭ کوبسی شاگردلر صوراغان اصلاحاتنڭ اقتدار داخلنده بولغانلرینی ادا واجرا فکرنده‌درلر. هر مدرسه شاگردلری اوچون درسلرنی عمومی ایتوب هر فنگه بررر مدرس تعیین قیلنو فکرینه‌ده علما خلاف توگلدر.

۲ نچی آپریلده کیچ شهرمزنڭ فکرلی ومعلوماتلی یاشلری‌ده بر خصوصی مجلس یاصادیلر. بو مجلسده‌شاگردلرنڭ‌عریضه‌لری خصوصنده مذاکره ایدلوب عریضه‌ده یازلمش اصلاحات ماده‌لرینی عموما معقول کورمشلر. آندن‌باشقه‌هر مدرسه‌نڭ‌وقفلرینه‌وخرجاتلرینه نظارت قیلمق اوچون بوتون شهر محله‌لری اوچون عمومی بر کامیسیه و(پوپوچیتیلستوو) تأسیس قیلونی‌ده معقول طابمشلر.

امام ومعلم‌اولمیچی‌فنون‌دنیاویه درسلری اوقوهوسنده بولغان شاگردلر‌اوچون گیمنازیه پروگرامنده اورتا مکتب آچمق اوچون (لیگا اوبرازووانیه) نظامنامه‌سی ایله اهل اسلام اوچون بر (جمعیت علمیه) تأسیس قیلونی‌ده معقول کورمشلر. بواشکه مملکتمزده‌جمعیتلرگه عموما‌حریت بیرلگاندن‌صوڭ مباشرت‌قیلناچقدر. بومفروض مکتبده درس لسانی ترکی‌اولوب ممکن اولدیغی قدر هر فن ترکیچه تقریر قیلناچقدر. روس لسانی باشقه اجنبی‌تللر کبی لسان اولمق اوزره گنه اوقولاچقدر. بو مکتبده تحصیل ایتکان شاگرد دارالفنون کبی عالی مکتبلرنڭ برسینه کرورگه صلاحیتلی بولاچقدر. مملکتمزده‌حکومت‌طرفندن آچلمش گیمنازیه‌لرده باردر. دنیا فنلری اوقویاچق شاگردلر گیمنازیه‌لرنڭ برسنده اوقومقده ممندر. لکن تجربه ایله معلومدرکه گیمنازیه‌لرده اوقوغان شاگردلرده کوبسنچه دینی روح وملی‌حسلر یوغالادر. اکثری ترکیچه‌اثرلر یازارغه قادر بولمی قالمقده‌درلر. اهل اسلام اوزلرینه مخصوص گیمنازیه‌آچونڭ کیره‌ککلگی مذکور دیانت وملیت حسلری یوغالماسون، بلکه قوّتله‌نسون اوچوندر. فی الواقع بیك معقول فرضدر.

Лито-Типографія И. Н. Харитонова. Казань, Пассажъ. Редакторъ-издатель Ахмедъ-Гадій Низамовичъ Максудовъ.